

УДК 323.2:004.738.5(477)

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2025.62.39>

## ПОЛІТИЧНА УЧАСТЬ ТА РЕГІОНАЛЬНИЙ МІСЬКО-СІЛЬСЬКИЙ РОЗРИВ У ДОСТУПІ ДО ІНТЕРНЕТУ

Дмитро Пушняк

*Інститут політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса  
Національної академії наук України, відділ політичних інститутів та процесів,  
вул. Генерала Алмазова, 8, 01011, м. Київ, Україна  
<https://orcid.org/0009-0008-5506-8009>*

У статті досліджується вплив цифрового розриву на політичну участь населення України в регіональному вимірі на прикладі президентських виборів 2019 року.

Актуальність дослідження зумовлена дедалі більшою роллю цифровізації в політичних процесах та потенційними загрозами демократичним принципам через нерівномірний доступ різних категорій населення до інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема до мережі інтернет.

Метою дослідження є аналіз того як доступ до інтернету вплинув на політичну участь міських і сільських мешканців областей під час президентських виборів 2019 року.

Для досягнення мети використано кількісні методи аналізу, зокрема кореляційний аналіз за коефіцієнтом Пірсона, для виявлення статистичних зв'язків між наборами даних. Емпіричну базу дослідження становлять офіційні статистичні дані Центральної виборчої комісії України та Державної служби статистики України за 2019 рік щодо виборчої явки, доступу домогосподарств до мережі інтернет та рівня урбанізації у 24 областях України (окрім тимчасово окупованих територій станом на 2019 рік: окремі райони Луганської, Донецької областей та АР Крим). Для вимірювання цифрового розриву використано індекс відносного цифрового розриву, що відображає диспропорції між міськими та сільськими територіями в доступі до інтернету. Додатково обчислено зважений індекс, що враховує рівень урбанізації області.

Результати дослідження спростували початкову гіпотезу про негативний вплив цифрового розриву на політичну участь. Індекс цифрового розриву показав слабку позитивну кореляцію з виборчою явкою ( $r = 0,268$ ). Однак після врахування урбанізації конкретної області кореляція майже зникла ( $r = -0,005$ ), що свідчить про відсутність самостійного впливу цифрового розриву на електоральну активність.

Натомість виявлено, що окремим чинником політичної участі на виборах 2019 року був рівень урбанізації областей ( $r = 0,325$ ). Більш урбанізовані регіони демонстрували вищу виборчу явку, тоді як розрив у доступі до інтернету не був окремим самостійним античинником політичної участі, що автор пов'язує з особливостями цифрових виборчих кампаній 2019 року та демографічними характеристиками сільського населення в Україні.

*Ключові слова:* цифровий розрив, політична участь, електоральна активність, урбанізація, президентські вибори 2019 року, доступ до інтернету, виборча явка, регіональний аналіз, кореляційний аналіз.

**Постановка проблеми.** Однією з найбільш актуальних проблем сучасності, яка цікавить багатьох науковців у сфері суспільних наук, є цифровізація. У політичній науці дослідження цифровізації політичного процесу є ключовим для розуміння того, як зберегти та посилити демократію в часи, коли кіберпростір стає продовженням політичної реальності. Сучасні громадяни дедалі частіше отримують політичну інформацію через цифрові канали, беруть участь в онлайн-дискусіях, організовують політичні кампанії через

соціальні мережі, а політики використовують цифрові платформи для політичної мобілізації свого електорату.

З огляду на це, одним із найсерйозніших викликів, пов'язаних із цифровізацією політичного процесу, є проблема цифрового розриву – нерівномірного доступу різних груп населення до інформаційно-комунікаційних технологій. Цей розрив проявляється на різних рівнях: між країнами, регіонами, соціальними групами, поколіннями. Особливо гостро постає питання цифрового розриву між міськими та сільськими територіями, який може створювати нову форму політичної нерівності та загрожувати важливому принципу демократії, а саме залученості всіх категорій населення в політичний процес.

Для України проблема цифрового розриву та його впливу на громадсько-політичну участь набуває особливої актуальності з низки причин. По-перше, країна характеризується значними регіональними диспропорціями в розвитку цифрової інфраструктури, що створює нерівні умови доступу до політичної інформації для мешканців різних територій. По-друге, до початку повномасштабної війни у 2022 році українське суспільство переживало активну фазу демократизації, коли формуються нові практики громадсько-політичної участі (розвиток цифрової демократії, громадські бюджети, активізм). По-третє, війна, що триває з 2014 року, також внесла свої корективи в політичну реальність України: унаслідок бойових дій руйнувалася телекомунікаційна та інтернет-інфраструктура, з'явилася велика кількість внутрішньо переміщених осіб та біженців, що посилює цифровий розрив між різними групами громадян.

**Актуальність дослідження.** Актуальність та практична значущість дослідження проблеми впливу цифрового розриву на політичну участь є багатоаспектною. На рівні державної політики розуміння впливу цифрового розриву на політичну участь може інформувати стратегії розвитку цифрової інфраструктури, зокрема з метою забезпечення рівного доступу до політичної інформації. Це особливо актуально в умовах децентралізації, коли місцеві громади отримують більше повноважень і потребують активної участі громадян в ухваленні рішень.

Для політичних партій та кандидатів розуміння закономірностей впливу цифрового розриву на електоральну поведінку може допомогти в розробці більш ефективних та інклюзивних виборчих стратегій. Це передбачає як планування цифрових кампаній, так і збереження традиційних каналів комунікації з виборцями, які мають обмежений доступ до цифрових технологій.

Нарешті, з боку соціальної справедливості дослідження взаємозв'язку цифрового розриву та політичної участі спрямоване на виявлення потенційних форм дискримінації та соціального виключення. Якщо цифровий розрив справді негативно впливає на політичну активність певних груп населення, це вимагало б цілеспрямованих заходів для подолання такої нерівності.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблема цифрового розриву в науковому дискурсі виникла відносно давно. Перші дискусії про вплив нових технологій на суспільство розпочалися ще в 1990-х роках. Наприклад, культурний розрив між поколіннями в користуванні інформаційно-комунікаційними технологіями згадував Н. Негропonte [1]. Поняття «цифровий розрив» у науковий дискурс введено невідомим дослідником. Спочатку термін використовувала низка дослідників для позначення абсолютно різних явищ – від різниці у ставленні людей до технологій до технічного явища несумісності між технологіями та соціальною нерівності (расової та етнічної) у високотехнологічних індустріях [2]. Лише з 1999 року, після публікації офіційного звіту Національного управління телекомунікацій та інформації США (National Telecommunications and Information Administration)

«Falling Through the Net: Defining the Digital Divide», поняття «цифровий розрив» набуло значення, наближеного до сучасного: «розрив між тими, хто має доступ до нових технологій, і тими, хто його не має» [3]. Отже, сама проблема та поняття, що сьогодні її позначає, на початку розвивалися окремо одне від одного й лише згодом науковою спільнотою були об'єднані в єдину концепцію.

Одним із перших дослідників, хто пов'язав розвиток мережевого суспільства з новими формами нерівності, був М. Кастельс [4]. Пізніше Я. ван Дейк розробив концептуальну модель цифрового розриву, що осмислювалася через призму чотирьох типів доступу (фізичний, мотиваційний, доступ навичок, доступ використання) [5]. Упродовж років вивчення цифрового розриву лише інтенсифікувалося, оскільки цифровий розрив продовжує розкриватися в нових вимірах навіть сьогодні. Наприклад, з розвитком фото-, відео- та текстових генеративних моделей штучного інтелекту стає очевидним, що ті громадяни, які не мають базового розуміння роботи такого штучного інтелекту та навичок розпізнавання згенерованого контенту, є більш уразливими до маніпуляцій, зокрема політичних.

За останні роки у світі виходило багато досліджень, присвячених цифровому розриву в різних його проявах. Дослідники М. Бюхі та Ф. Фоглер дослідили вплив цифрової нерівності на політичну онлайн-участь у Швейцарії, підтвердивши гіпотезу, згідно з якою інтернет мобілізує переважно тих, хто уже має вищий соціально-економічний статус [6]. В. Фрей, Д. Балдассаррі та Ф. Біллари провели квазіприродний експеримент, який довів, що надання доступу до інтернету незахищеним верствам населення сприяє зростанню громадянської участі [7]. Науковці С. Літреатіс, С. К. Сінгх та А.-Н. Ель-Кассар здійснили систематичний огляд чинників цифрового розриву, класифікувавши їх на дев'ять категорій та виявивши нову форми нерівності, пов'язану з якісними характеристиками доступу до інтернету [8].

В Україні останніми роками проблема цифрового розриву також досліджувалася, проте значно менше ніж у зарубіжних працях. Вітчизняні науковиці Н. Резнікова, О. Іващенко та О. Булатова провели розмежування між «цифровим розривом» як відмінностями у фізичному доступі та «цифровою нерівністю» як ширшим феноменом соціальної стратифікації [9]. О. Єрмоленко, Т. Власенко та І. Шаповалова дослідили практичні інструменти подолання розриву через електронне урядування та підвищення цифрової грамотності [10]. Натомість Л. Дейнеко, О. Гребельник, Л. Жарова, О. Ципліцька та Н. Гребенюк вивчали регіональний контекст цифрового розриву в Україні, виявивши, що рівень промислового розвитку має сильніший вплив на проникнення технологій, ніж загальний рівень доходу [11].

Попри увагу дослідників до проблематики цифрового розриву, залишається недостатньо глибоко вивченим питання його безпосереднього впливу на електоральну поведінку в умовах перехідних демократій, якою, зокрема, є й Україна. Водночас у вітчизняному науковому дискурсі бракує емпіричних досліджень, які б комплексно аналізували взаємозв'язок між регіональними диспропорціями в доступі до інформаційно-комунікаційних технологій та політичною поведінкою громадян, що підтверджує актуальність обраної теми дослідження.

**Мета і завдання дослідження.** Традиційно цифровий розрив прийнято розглядати через низку його складників: медіаграмотність, цифрову інклюзію, доступ до цифрових технологій, цифрову залученість населення (зокрема, мотивація), цифрові навички [12]. Перелічені складники, безумовно, пов'язані між собою, проте, на нашу думку, кожна з них – окремих вимір цифрового розриву. Беручи до уваги це, а також повну відсутність регіональних статистичних даних для більшості складників, у межах дослідження ми розглядатимемо виключно складник доступу, а точніше її конкретний підвимір – доступ

громадян до мережі інтернет. Таке звуження предмета дослідження хоч і не здатне забезпечити комплексне бачення впливу цифрового розриву на електоральну участь, однак може ілюструвати загальні тенденції, а також дає змогу виявити ключові диспропорції в забезпеченні цифрової рівності на регіональному рівні. Окрім цього, зазначимо, що для спрощення, згадуючи цифровий розрив далі в статті, матимемо на увазі саме доступ до мережі інтернет.

Спираючись на все вищезазначене, нами сформовано мету дослідження – проаналізувати, як різниця в доступі до інтернету вплинула на політичну участь міських і сільських мешканців областей під час президентських виборів 2019 року.

Щоб досягнути цієї мети, виокремлено такі дослідницькі завдання:

1. Дослідити в межах областей місько-сільські відмінності в доступі до мережі інтернет та визначити їх кореляцію із явкою громадян області на президентських виборах 2019 року.

2. Оцінити вплив відносного цифрового розриву у 2019 на політичну участь громадян.

**Методологія дослідження.** Дослідження базується на позитивістській парадигмі з використанням кількісних методів аналізу емпіричних даних. Методологічний підхід – описово-аналітичний, спрямований на виявлення та інтерпретацію статистичних зв'язків між явищами відносного цифрового розриву та політичної участі громадян певної області на загальнонаціональному рівні в Україні.

У процесі математичного моделювання використано індекси для вимірювання цифрового розриву з урахуванням специфіки українського контексту та наявних статистичних даних. Індекси побудовані так, щоб відображати не абсолютні значення доступу до інтернету, а відносні диспропорції між міськими та сільськими територіями певного регіону. Цей підхід дає змогу оцінити глибину диспропорції, оскільки у двох областях абсолютні значення можуть бути різними, але відносний рівень відставання села від міста однаковим. Для вимірювання сили та напрямку лінійного зв'язку між змінними використано коефіцієнт кореляції Пірсона, оскільки початкова гіпотеза очікувала лінійну кореляцію між явищами.

Оскільки кількість статистичних даних по Україні, а особливо таких, що демонструють регіональні особливості, обмежена, дослідження оперує наявними даними за 2019 рік. Водночас саме в цей рік вибори Президента України проводили востаннє, що дає змогу спробувати знайти кореляцію між явищами відносного цифрового розриву та виборчою явкою.

Як емпіричне забезпечення дослідження використано виключно офіційні джерела: статистичні дані Центральної виборчої комісії України (кількість громадян, що мали право голосу в області, та кількість громадян, які проголосували фактично), а також Державної служби статистики України (статистика за кількістю міського населення, а також міських і сільських домогосподарств із доступом до мережі інтернет удома по областях).

Одиницею аналізу взято адміністративно-територіальні одиниці України – області (24 адміністративні одиниці). Через відсутність необхідних статистичних даних у дослідженні не враховують тимчасово окуповані території станом на 2019 рік, а саме окремі райони Луганської, Донецької областей та АР Крим. Також слід зазначити, що під час обчислення індексу для Київської області не враховувалися дані по місту Києву, оскільки включення Києва створило б суттєву диспропорцію та призвело б до штучного заниження відносного індексу для сільського населення Київської області.

Підкреслимо, що дослідження базується лише на одному конкретному електоральному циклі й результати можуть відрізнятися для інших типів виборів або інших часових періодів.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Робочою гіпотезою дослідження є те, що в областях із більшим відносним відставанням сільського населення від міського в доступі до мережі інтернет (далі – відносний цифровий розрив) спостерігатимуться нижчі показники політичної участі населення, що проявляється в дещо зниженій явці на загальнонаціональні вибори. У цій гіпотезі виходимо з припущення, що електоральна активність безпосередньо пов'язана з поінформованістю громадянина. Паралельно з іншими, більш традиційними каналами інформування (телебачення, газети) мережа інтернет здатна забезпечувати користувачів політичною інформацією, що підвищує їх обізнаність, чим стимулювати громадсько-політичну участь. Окрім цього, не менш важливим є мобілізаційний потенціал соціальних мереж та месенджерів, що стає неможливим без доступу до мережі інтернет.

Також варто врахувати контекст виборчих кампаній 2019 року. Саме тоді соціальні мережі вперше стали реальним активним майданчиком боротьби за вподобання виборців, а з метою політичної мобілізації виборців на цифрових платформах використовували різні політичні меседжі для різних груп громадян [13].

Так, згідно з матеріалами видання Texty.org.ua, через таргетовану рекламу команда В. Зеленського обіцяла молоді (18–24) активну цифровізацію державних послуг та функцій, прозорість і відкритість діяльності влади. Громадянам від 35 до 54 – піклуватися про екологію, формувати прозорий ринок землі. Тим, хто був старший за 55 років, обіцяли гідні пенсії та перехід до накопичувальної пенсійної системи. Окремі гасла були також націлені на підприємців, студентів, мешканців конкретних міст тощо [14].

У 2019 році М. Федоров, який керував диджитал-кампанією В. Зеленського, дав інтерв'ю медіа hromadske. Він повідомив, що бюджет цифрової кампанії становив не більш ніж 5% загальних витрат на виборчу кампанію, а в абсолютних числах витрачено «десь до 200 тисяч доларів» [15]. Загалом ці дані ілюструють важливість цифрових технологій у президентських виборах 2019 року. Однак ефективність такої кампанії сильно залежить від рівня цифровізації суспільства.

Спираючись на вищезазначені підстави, ми припускаємо: що більше сільська місцевість відстає в доступі до інтернету відносно міської, то менше громадяни, які мешкають у селах, мали брати участь у загальнонаціональних виборах (менш інформовані, менш захищені, не відчувають свого впливу). Із цього припущення випливає гіпотеза, що в областях з вищим відносним цифровим розривом загальна явка мала бути статистично меншою, ніж у областях з нижчим відносним цифровим розривом. Проте складність соціально-політичних процесів може давати неочікувані результати. Отже, у цьому дослідженні спробуємо перевірити, чи є відносний цифровий розрив в області одним із чинників (чи радше античинників) загальнонаціональної політичної участі мешканців цієї області.

*Формула обчислення відносного цифрового розриву.* Цю формулу використовують, щоб зрозуміти, наскільки доступ до інтернету в сільській місцевості певної області відстає відносно міської місцевості:

$$DDI_{\text{обл}} = \frac{(U_{\text{м}} - U_{\text{с}})}{U_{\text{м}}}$$

Тут  $DDI_{\text{обл}}$  – індекс відносного цифрового розриву,  $U_{\text{м}}$  – частка міських домогосподарств із доступом до інтернету, а  $U_{\text{с}}$  – частка сільських.

Явка на президентських виборах 2019 року по областях порахована за формулою:

$$K_{\text{яв}} = \frac{V_{1\text{факт}} + V_{2\text{факт}}}{V_{1\text{зарес}} + V_{2\text{зарес}}} \cdot 100 \%$$

У цій формулі  $K_{\text{яв}}$  – це середня явка по області за два тури у відсотках,  $V_{1\text{факт}}$  – кількість виборців з певної області за перший тур, що фактично проголосували, а  $V_{1\text{заресст}}$  – загальна кількість виборців, що мали право голосу в області в першому турі.  $V_{2\text{факт}}$  та  $V_{2\text{заресст}}$  – аналогічно за другий тур.

Для двох отриманих масивів даних порахуємо коефіцієнт кореляції Пірсона ( $r$ ). Цей коефіцієнт демонструє, наскільки синхронно змінюються  $DDI_{\text{обл}}$  та  $K_{\text{яв}}$  відносно своїх середніх значень:

$$r = \frac{\sum (DDI_{\text{обл}} - \overline{DDI_{\text{обл}}}) \cdot (K_{\text{яв}} - \overline{K_{\text{яв}}})}{\sqrt{\sum (DDI_{\text{обл}} - \overline{DDI_{\text{обл}}})^2 \cdot \sum (K_{\text{яв}} - \overline{K_{\text{яв}}})^2}}$$

Таблиця 1

Відсоток домогосподарств, що мають доступ до мережі інтернет станом на 2019 р.\*

| Область                | Відсоток серед міських домогосподарств, що мають доступ до інтернету ( $U_m$ ) | Відсоток серед сільських домогосподарств, що мають доступ до інтернету ( $U_s$ ) | Індекс відносного цифрового розриву ( $DDI_{\text{обл}}$ ) |
|------------------------|--------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------|
| Вінницька              | 80.6                                                                           | 48.5                                                                             | 0.398                                                      |
| Волинська              | 64                                                                             | 42.7                                                                             | 0.333                                                      |
| Дніпропетровська       | 86                                                                             | 43.8                                                                             | 0.491                                                      |
| Донецька**             | 71                                                                             | 51.4                                                                             | 0.276                                                      |
| Житомирська            | 76.8                                                                           | 25.8                                                                             | 0.664                                                      |
| Закарпатська           | 93.1                                                                           | 64.2                                                                             | 0.31                                                       |
| Запорізька             | 74.8                                                                           | 47.7                                                                             | 0.362                                                      |
| Івано-Франківська      | 77.2                                                                           | 55.5                                                                             | 0.281                                                      |
| Київська (без м. Київ) | 72.9                                                                           | 44.3                                                                             | 0.392                                                      |
| Кіровоградська         | 71.3                                                                           | 25.9                                                                             | 0.637                                                      |
| Луганська**            | 69.4                                                                           | 49.2                                                                             | 0.291                                                      |
| Львівська              | 74.3                                                                           | 59.8                                                                             | 0.195                                                      |
| Миколаївська           | 74.9                                                                           | 49.3                                                                             | 0.342                                                      |
| Одеська                | 77.6                                                                           | 52.5                                                                             | 0.323                                                      |
| Полтавська             | 62.9                                                                           | 35.8                                                                             | 0.431                                                      |
| Рівненська             | 75                                                                             | 24.6                                                                             | 0.672                                                      |
| Сумська                | 76.6                                                                           | 47.8                                                                             | 0.376                                                      |
| Тернопільська          | 78.5                                                                           | 53.2                                                                             | 0.322                                                      |
| Харківська             | 70.7                                                                           | 41.2                                                                             | 0.417                                                      |
| Херсонська             | 63.2                                                                           | 29.1                                                                             | 0.540                                                      |
| Хмельницька            | 83.4                                                                           | 23.3                                                                             | 0.721                                                      |
| Черкаська              | 76.5                                                                           | 39.7                                                                             | 0.481                                                      |
| Чернівецька            | 80                                                                             | 60.9                                                                             | 0.239                                                      |
| Чернігівська           | 71.3                                                                           | 31                                                                               | 0.565                                                      |
| АР Крим                | N/A                                                                            | N/A                                                                              | N/A                                                        |

\* Складено автором на основі [16].

\*\* Не враховуючи тимчасово окуповані території.



Таблиця 2

## Результати двох турів президентських виборів 2019 р.\*

| Область                | $V_{1заресст}$ | $V_{1факт}$ | $V_{2заресст}$ | $V_{2факт}$ | $K_{яв}, \%$ |
|------------------------|----------------|-------------|----------------|-------------|--------------|
| Вінницька              | 1226785        | 798337      | 1229063        | 768451      | 63.8         |
| Волинська              | 760293         | 520111      | 760834         | 488902      | 66.3         |
| Дніпропетровська       | 2492587        | 1645298     | 2479799        | 1634153     | 66           |
| Донецька**             | 1427264        | 848794      | 1424703        | 815418      | 58.4         |
| Житомирська            | 955761         | 617235      | 955117         | 584157      | 62.9         |
| Закарпатська           | 943162         | 443301      | 943932         | 437889      | 46.7         |
| Запорізька             | 1354696        | 872058      | 1356069        | 871453      | 64.3         |
| Івано-Франківська      | 1047313        | 649000      | 1048747        | 628876      | 61           |
| Київська (без м. Київ) | 1478792        | 983505      | 1484796        | 953651      | 65.4         |
| Кіровоградська         | 730890         | 452882      | 730641         | 442329      | 61.3         |
| Луганська**            | 532507         | 302399      | 531780         | 299659      | 56.6         |
| Львівська              | 1921039        | 1323932     | 1923336        | 1295319     | 68.1         |
| Миколаївська           | 872139         | 525088      | 873664         | 529976      | 60.4         |
| Одеська                | 1757786        | 1026608     | 1763838        | 1039797     | 58.7         |
| Полтавська             | 1115569        | 733963      | 1116836        | 724895      | 65.3         |
| Рівненська             | 848916         | 551550      | 849091         | 515401      | 62.8         |
| Сумська                | 862859         | 556154      | 863746         | 542868      | 63.7         |
| Тернопільська          | 809789         | 535382      | 809994         | 318879      | 52.7         |
| Харківська             | 2051087        | 1323767     | 2054088        | 1328207     | 64.6         |
| Херсонська             | 816138         | 470523      | 817268         | 469278      | 57.5         |
| Хмельницька            | 997962         | 649795      | 998635         | 625862      | 63.9         |
| Черкаська              | 972588         | 614470      | 972374         | 592551      | 62.1         |
| Чернівецька            | 685899         | 384806      | 687015         | 371636      | 55.1         |
| Чернігівська           | 810138         | 529599      | 810044         | 507189      | 64           |
| АР Крим                | N/A            | N/A         | N/A            | N/A         | N/A          |

\* Складено автором на основі [17; 18].

\*\* Не враховуючи тимчасово окуповані території.

Тут  $DDI_{обл} - \overline{DDI_{обл}}$  – відхилення кожного окремого значення  $DDI_{обл}$  від його середнього ( $\overline{DDI_{обл}}$ ).  $K_{яв} - \overline{K_{яв}}$  – відхилення кожного окремого значення  $K_{яв}$  від його середнього ( $\overline{K_{яв}}$ ). Знаменник нормалізує результат – приводить його в діапазон від –1 до 1.

Розрахунок середніх значень:

$$\overline{DDI_{обл}} = \frac{(0.398 + 0.333 + 0.491 + \dots + 0.565)}{24} = 0.419$$

$$\overline{K_{яв}} = \frac{(63.8 + 66.3 + 66 + \dots + 64)}{24} = 61.316 \%$$

Після подальшого обчислення за формулою отримуємо коефіцієнт  $r = 0,268$ , що означає слабкий позитивний кореляційний зв'язок. Інакше кажучи, простий відносний цифровий розрив незначно корелює не зі зниженням, а навпаки з підвищенням явки на президентських виборах 2019 року.

Перш ніж спробувати пояснити цей феномен, звизимо можливе коло причин, урахувавши урбанізацію для кожної області. Оскільки через низку соціальних, історичних та економічних чинників області урбанізуються нерівномірно, є як області з вищим рівнем урбанізації, так й області, де переважає сільське населення. Через це цифровий розрив має неоднорідний вплив на різні області. Саме тому вважаємо доречним перевірити, як урбанізація впливає на кореляцію між відносним цифровим розривом та обласною явкою на вибори.

Для обчислення коефіцієнта урбанізації області скористаємося формулою:

$$K_{\text{урб}} = \frac{P_{\text{м}}}{100}$$

Тут  $K_{\text{урб}}$  – коефіцієнт урбанізації,  $P_{\text{м}}$  – відсоток міського населення області.

Наступним кроком порахуємо індекс відносного цифрового розриву в доступі до інтернету ( $WDDI_{\text{обл}}$ ), що враховує ступінь урбанізації конкретної області (далі – зважений індекс відносного цифрового розриву):

$$WDDI_{\text{обл}} = DDI_{\text{обл}} \times (1 - K_{\text{урб}})$$

Таблиця 3

**Питома вага населення в загальній чисельності в області станом на 2019 р.\***

| Область                | Міського ( $P_{\text{м}}$ ), % | Сільського, % | Коефіцієнт урбанізації ( $K_{\text{урб}}$ ) |
|------------------------|--------------------------------|---------------|---------------------------------------------|
| Вінницька              | 51.38                          | 48.62         | 0.514                                       |
| Волинська              | 52.22                          | 47.78         | 0.522                                       |
| Дніпропетровська       | 83.91                          | 16.09         | 0.839                                       |
| Донецька**             | 90.82                          | 9.18          | 0.908                                       |
| Житомирська            | 59.12                          | 40.88         | 0.591                                       |
| Закарпатська           | 37.09                          | 62.91         | 0.371                                       |
| Запорізька             | 77.33                          | 22.67         | 0.773                                       |
| Івано-Франківська      | 44.2                           | 55.8          | 0.442                                       |
| Київська (без м. Київ) | 62.07                          | 37.93         | 0.621                                       |
| Кіровоградська         | 63.24                          | 36.76         | 0.632                                       |
| Луганська**            | 87                             | 13            | 0.87                                        |
| Львівська              | 60.97                          | 39.03         | 0.61                                        |
| Миколаївська           | 68.44                          | 31.56         | 0.684                                       |
| Одеська                | 67.03                          | 32.97         | 0.670                                       |
| Полтавська             | 62.35                          | 37.65         | 0.624                                       |
| Рівненська             | 47.49                          | 52.51         | 0.475                                       |
| Сумська                | 69.15                          | 30.85         | 0.692                                       |
| Тернопільська          | 45.29                          | 54.71         | 0.453                                       |
| Харківська             | 81.04                          | 18.96         | 0.810                                       |
| Херсонська             | 61.33                          | 38.67         | 0.613                                       |
| Хмельницька            | 57.09                          | 42.91         | 0.571                                       |
| Черкаська              | 56.7                           | 43.3          | 0.567                                       |
| Чернівецька            | 43.2                           | 56.8          | 0.432                                       |
| Чернігівська           | 65.19                          | 34.81         | 0.652                                       |
| АР Крим                | N/A                            | N/A           | N/A                                         |

\* Складено автором на основі [19].

\*\* Не враховуючи тимчасово окуповані території.



Таблиця 4

**Коефіцієнт відносного цифрового розриву з поправкою на рівень  
урбанізації області\***

| Область                | Зважений індекс відносного цифрового розриву<br>( $WDDI_{обл.}$ ) |
|------------------------|-------------------------------------------------------------------|
| Вінницька              | 0.19                                                              |
| Волинська              | 0.16                                                              |
| Дніпропетровська       | 0.08                                                              |
| Донецька**             | 0.03                                                              |
| Житомирська            | 0.27                                                              |
| Закарпатська           | 0.19                                                              |
| Запорізька             | 0.08                                                              |
| Івано-Франківська      | 0.16                                                              |
| Київська (без м. Київ) | 0.15                                                              |
| Кіровоградська         | 0.23                                                              |
| Луганська**            | 0.04                                                              |
| Львівська              | 0.08                                                              |
| Миколаївська           | 0.11                                                              |
| Одеська                | 0.11                                                              |
| Полтавська             | 0.16                                                              |
| Рівненська             | 0.35                                                              |
| Сумська                | 0.12                                                              |
| Тернопільська          | 0.18                                                              |
| Харківська             | 0.08                                                              |
| Херсонська             | 0.21                                                              |
| Хмельницька            | 0.31                                                              |
| Черкаська              | 0.21                                                              |
| Чернівецька            | 0.14                                                              |
| Чернігівська           | 0.20                                                              |
| АР Крим                | N/A                                                               |

\* Складено автором на основі [16; 19].

\*\* Не враховуючи тимчасово окуповані території.

Обчисливши  $r$  для зваженого відносного цифрового розриву, отримуємо  $r = -0,005$ . У новому розрахунку коефіцієнт кореляції демонструє майже повну відсутність зв'язку між зваженим цифровим розривом та явкою виборців. Це різко контрастує з початковим результатом для простого DDI ( $r = 0,268$ ) і свідчить про те, що урбанізація, імовірно, є ключовим чинником зв'язку двох явищ.

Зникнення кореляції після врахування урбанізації вказує на можливість того, що початковий зв'язок між цифровим розривом та явкою був хибним і пояснювався впливом третьої, прихованої, змінної – рівня урбанізації областей. Для перевірки цієї гіпотези обчислимо пряму кореляцію між коефіцієнтом урбанізації та явкою виборців. Якщо урбанізація дійсно є справжнім чинником, що впливає на електоральну участь, маємо очікувати вагомої позитивної кореляції між цими показниками. Це дасть змогу остаточно з'ясувати, чи був цифровий розрив одним із багатьох самостійних чинників політичної участі мешканців областей.

Результати розрахунків підтвердили це припущення. Перерахувавши коефіцієнт кореляції Пірсона для  $K_{\text{урб}}$ , ми отримали значення  $r = 0,325$ . Отже, відносний цифровий розрив не був самостійним предикатом участі на момент президентських виборів 2019 року. Натомість справжнім драйвером політичної участі став рівень урбанізації регіону.

Висунемо декілька гіпотез щодо виявленої закономірності. По-перше, як уже згадувалося, саме 2019 року вперше почали активно використовувати соціальні мережі для залучення як активного, так і пасивного інформування виборців. Під час виборчої кампанії 2019 року цифрові кампанії мобілізували найперше тих, хто вже мав стабільний доступ до інтернету – мешканців урбанізованих територій. Натомість населення з обмеженим цифровим доступом хоч і залишилося поза увагою таких кампаній, але водночас це не спричинило негативного впливу на політичну участь громадян, що проживають у селах, оскільки спрацювали альтернативні канали політичної мобілізації.

По-друге, переважна частка населення сільської місцевості в Україні старшого віку. Люди старшого віку схильні надавати перевагу традиційним джерелам інформування – телебаченню, газетам, міжособистісним комунікаціям. Окрім цього, люди старшого віку зазвичай більш активні в електоральній участі через сформовані впродовж життя стійкі політичні переконання, більшу кількість вільного часу та вищий рівень почуття громадянського обов'язку.

**Висновки.** Проведене дослідження показало, що відносний цифровий розрив у доступі до мережі інтернет між сільськими та міськими мешканцями на обласному рівні мав певну слабку позитивну кореляцію з явкою виборців на президентських виборах 2019 року. Це спонукало нас продовжувати пошуки, оскільки така кореляція означала б, з одного боку, парадоксальний зв'язок між явищами: що більший відносний цифровий розрив в області, то активніше громадяни голосували б на виборах. З іншого боку, якби початкова кореляція підтвердилася, можна було б припустити, що традиційні методи політичної мобілізації електорату були ефективніші за цифрові. Водночас початковий розрахунок не враховував структурної особливості населення області, а саме частку міського та сільського населення. Тому, взявши до уваги частку міського населення областей станом на 2019 рік та вивівши із цих даних коефіцієнт урбанізації для областей, ми перерахували кореляцію для зваженого індексу відносного цифрового розриву. Цей підхід допоміг нам включити соціально значущий складник цифрового розриву – реальні масштаби потенційного впливу відносного цифрового розриву на область. Як наслідок, перерахований коефіцієнт кореляції виявився майже нульовим, що дає підставу зробити висновки, що на момент президентських виборів 2019 року цифровий розрив не був одним із багатьох самостійних античинників (і навіть чинників) явки громадян на загальнонаціональні вибори. Далі, порахувавши коефіцієнт кореляції між коефіцієнтом урбанізації області та явкою, ми отримали результат, що підтвердив важливість цього складника як одного з багатьох чинників явки на виборах 2019 року. Що більшим був ступінь урбанізації області, то активніше громадяни брали участь у президентських виборах.

У підсумку ми пов'язуємо відсутність кореляції між індексом відносного цифрового розриву та електоральною явкою насамперед з двома чинниками: 1) демографічні особливості населення сільської місцевості; 2) саме через те, що президентські вибори 2019 року були першими виборами, на яких у межах виборчої кампанії команди кандидатів почали активно використовувати соціальні мережі для політичної мобілізації виборців, цифровий розрив не встиг суттєво вплинути на усталені практики політичної участі, оскільки основна маса виборців без доступу до мережі інтернет за інерцією покладалася на традиційні канали інформування та мобілізації, які також активно використовували.

**Перспективи подальших досліджень.** Перспективним напрямом подальших досліджень є вивчення змін під час наступних президентських виборів за наявності відповідних статистичних даних. Таке дослідження дало б змогу оцінити вплив розвитку цифрової інфраструктури, що відбувся з 2019 року, а також перевірити стабільність виявленої нами закономірності в часі. Порівняльний аналіз двох електоральних циклів міг би або підтвердити незначущість цифрового розриву як самостійного чинника політичної участі, або виявити його дедалі більший вплив відповідно до поглиблення цифровізації суспільства із часом.

### Список використаної літератури

1. Negroponte N. being digital. New York : Vintage Books, 1996. 255 p.
2. Gunkel D. J. Second thoughts: toward a critique of the digital divide. *New media & society*. 2003. Vol. 5, No. 4. P. 499–522. <https://doi.org/10.1177/146144480354003>.
3. US Department of Commerce, National Telecommunications and Information Administration. Falling through the net: defining the digital divide: a report on the telecommunications and information technology gap in America. Washington, D.C. : US Department of Commerce, 1999.
4. Castells M. The network society: a cross-cultural perspective. Edward Elgar Publishing, 2004. 464 p.
5. Van Dijk J. A. G. M. Digital divide research, achievements and shortcomings. *Poetics*. 2006. Vol. 34, No. 4–5. P. 221–235. <https://doi.org/10.1016/j.poetic.2006.05.004>.
6. Büchi M., Vogler F. Testing a digital inequality model for online political participation. *Socius: sociological research for a dynamic world*. 2017. Vol. 3. P. 237802311773390. <https://doi.org/10.1177/2378023117733903>.
7. Frey V., Baldassarri D., Billari F. Bridging the digital divide narrows the participation gap: evidence from a quasi-natural experiment. *Sociological science*. 2024. Vol. 11. P. 214–232. <https://doi.org/10.15195/v11.a9>.
8. Lythreath S., Singh S. K., El-Kassar A.-N. The digital divide: a review and future research agenda. *Technological forecasting and social change*. 2022. Vol. 175. P. 121359. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2021.121359>.
9. Bulatova O., Reznikova N., Ivashchenko O. Digital divide or digital inequality? New dimensions of global asymmetries of socio-economic development and international trade in the conditions of technoglobalism. *Visnik mariupol's'kogo deržavnogo universitetu seriâ ekonomika*. 2023. Vol. 13, No. 25. P. 45–57. <https://doi.org/10.34079/2226-2822-2023-13-25-45-57>.
10. Єрмоленко О., Власенко Т., Шаповалова І. Наслідки цифрового розриву та шляхи його подолання. *Modeling the development of the economic systems*. 2023. № 1. С. 79–84. <https://doi.org/10.31891/mdes/2023-7-11>.
11. Digital divide and sustainable development of Ukrainian regions / L. Deineko et al. *Problems and perspectives in management*. 2022. Vol. 20, No. 1. P. 353–366. [https://doi.org/10.21511/ppm.20\(1\).2022.29](https://doi.org/10.21511/ppm.20(1).2022.29).
12. Udovuk O., Moskalenko O., Kylymnyk I. Подолання цифрового розриву в Україні: людиноцентричний підхід. *UNDP*. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/blog/podolannya-tystryfrovoho-rozryvu-v-ukrayini-lyudynotsentrychnyy-pidkhyd> (дата звернення: 23.09.2025).
13. Данько Ю. А., Білоцерківська Н. Г. Особливості використання Інтернет-технологій на президентських виборах 2019 року в Україні. *Сучасне суспільство: політичні науки, соціологічні науки, культурологічні науки*. 2019. Т. 2, № 1–18. С. 48–60. <https://doi.org/10.34142/24130060.2019.18.2.05>.

14. Як Зеленський рекламувався у Фейсбуці. Звернення до різних груп і максимальна мобілізація у день виборів. *Texty.org.ua*. URL: [https://texty.org.ua/articles/93353/Jak\\_Zelenskyj\\_reklamuvavsja\\_u\\_Fejsbuci\\_Zvernenna\\_do-93353/](https://texty.org.ua/articles/93353/Jak_Zelenskyj_reklamuvavsja_u_Fejsbuci_Zvernenna_do-93353/) (дата звернення: 23.09.2025).
15. Кутепов Б., Карякіна А. За такої підтримки нам не потрібні були боти – керівник діджитал-кампанії Зеленського. *hromadske*. URL: <https://hromadske.ua/posts/za-takoyi-pidtrimki-nam-ne-potribni-buli-boti-kerivnik-didzhital-kampaniyi-zelenskogo> (дата звернення: 23.09.2025).
16. Державна служба статистики України. Доступ домогосподарств України до Інтернету у 2019 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України). Київ : Держ. служба статистики України, 2020. 77 с. URL: [https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat\\_u/2020/zb/07/zb\\_dd\\_in19.pdf](https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/07/zb_dd_in19.pdf).
17. Вибори Президента України 2019. *Центральна виборча комісія України*. URL: <https://www.cvk.gov.ua/pls/vp2019/wp095pt001f01=720pt049f01=5.html> (дата звернення: 24.09.2025).
18. Вибори Президента України 2019. *Центральна виборча комісія України*. URL: <https://www.cvk.gov.ua/pls/vp2019/wp095pt001f01=719pt049f01=5.html> (дата звернення: 24.09.2025).
19. Державна служба статистики України. Чисельність наявного населення України на 1 січня 2019 року. Київ : Держ. служба статистики України, 2019. 83 с. URL: [https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat\\_u/2019/zb/06/zb\\_chnn2019.pdf](https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/06/zb_chnn2019.pdf).

## POLITICAL PARTICIPATION AND THE REGIONAL URBAN-RURAL DIVIDE IN INTERNET ACCESS

**Dmytro Pushniak**

*I.F. Kuras Institute of Political and Ethnic Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine,  
Department of Political Institutions and Processes, General Almazov str., 8, 01011, Kyiv, Ukraine  
<https://orcid.org/0009-0008-5506-8009>*

The article examines the impact of the digital divide (Internet access dimension) on the political participation of the Ukrainian population at the regional level, using the 2019 presidential election as an example.

The relevance of the study is determined by the growing role of digitalization in political processes and potential threats to democratic principles due to unequal access of different categories of the population to information and communication technologies, in particular, to the Internet.

The purpose of the study is to analyze how access to the Internet influenced the political participation of urban and rural residents of the regions during the 2019 presidential election.

To achieve this goal, quantitative analysis methods were used, in particular Pearson's correlation analysis, to identify statistical relationships between data sets. The empirical basis of the study consists of official statistical data from the Central Election Commission of Ukraine and the State Statistics Service of Ukraine for 2019 on voter turnout, household access to the Internet, and the level of urbanization in 24 regions of Ukraine (excluding the temporarily occupied territories as of 2019: certain areas of Luhansk and Donetsk regions and the Autonomous Republic of Crimea). To measure the digital divide, the relative digital divide index was used, which reflects the disparities between urban and rural areas in terms of Internet access. In addition, a weighted index was calculated, considering the level of urbanization in the region.

The results of the study refuted the initial hypothesis about the negative impact of the digital divide on political participation. The digital divide index showed a weak positive correlation with voter turnout ( $r = 0.268$ ). However, after considering the urbanization of a particular region, the correlation almost

completely disappeared ( $r = -0.005$ ), indicating that the digital divide had no independent impact on electoral activity.

Instead, it was found that the level of urbanization of regions ( $r = 0.325$ ) was a separate factor in political participation in the 2019 elections. More urbanized regions showed higher voter turnout, while the gap in Internet access was not a separate independent factor in political participation, which the author attributes to the peculiarities of the 2019 digital election campaigns and the demographic characteristics of the rural population in Ukraine.

*Key words:* digital divide, political participation, electoral activity, urbanization, 2019 presidential elections, Internet access, voter turnout, regional analysis, correlational analysis.

Дата першого надходження рукопису до видання: 25.09.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 23.10.2025

Дата публікації: 23.12.2025